

עקרונות וחשיבות עריכת הסכם חלוקת עיזבון

משה כדריה, עורך דין ונוטריון

זהות היורשים של עזבונו של אדם שנפטר והשאיר אחריו צוואה, וחלקו של כל אחד מהם בירושה, נקבעים על ידי המוריש בעצמו באמצעות הצוואה. ללא צוואה, החלוקה, זהות היורשים וסדר הירושה נגזרים ממה שקבוע בחוק הירושה. כך או כך, ליורשים עומדת הזכות, בתנאים מסוימים, לבחור לחתום על הסכם חלוקת עיזבון.

מהו הסכם חלוקת עיזבון?

חוק הירושה מאפשר ליורשים לשנות את אופן חלוקת הירושה באמצעות עריכת הסכם חלוקת העיזבון. הסכם חלוקת עיזבון הוא המסמך המשפטי הקובע כיצד תחולק הירושה, אפילו אם הוא סותר את הוראות הצוואה או החוק. כל זאת, רק בתנאי שהושגה הסכמה מלאה מצד כל היורשים שנכללו בצוואה (או כל היורשים שנקבעו בצו הירושה), ובתנאי שכולם חתומים על ההסכם.

מהן הסיבות לעריכת הסכם חלוקת עיזבון?

אחת הסיבות לעריכת הסכם חלוקת עיזבון הם מקרים שבהם חלוקת הרכוש עשויה ליצור סכסוכים משפחתיים ומשפטיים ארוכים ויקרים וההסכם נועד למנוע אותם. סיבה אחרת הם מקרים שבהם חלוקת הרכוש עשויה לצמצם את שווי הירושה נטו שהיורשים צפויים לקבל בשל איבוד הזכאות לפטור ממס.

האם ניתן לשנות גם את זהות היורשים באמצעות הסכם חלוקת עיזבון?

לא! החוק מטיל מגבלה ברורה על עריכת הסכם חלוקת עיזבון, כך שרק היורשים, על פי הצוואה או על פי צו הירושה, יכולים להיכלל בהסכם. קרובים שלא נכללו בצוואה, או כאלה שאינם יורשים על פי החוק, אינם יכולים להפוך למוטבים של העיזבון באמצעות ההסכם שנערך לחלוקתו.

מהם המקרים הנפוצים ביותר של הסכם לחלוקת עיזבון?

המקרים הנפוצים ביותר הם מקרים שבהם היורשים לא מעוניינים להיות הבעלים המשותפים של אותם נכסים, או כאשר אופן חלוקת העיזבון עלולה להשית על אחד מהם או על כולם תשלום מס גבוה בשל הנכסים שירשו. לדוגמה, אם המצווה הותיר שלושת ילדיו דירה, עסק וקרקע נוספת לבניה במשותף, ייתכן מאוד שכל אחד מהילדים יעדיף לקבל לבעלותו נכס אחד, במקום לחלוק בעלות משותפת על שלושת הנכסים, למכור אותם, לשלם מס מלא ולחלוק את התמורה.

אילו בעיות עלולות להיווצר ללא הסכם לעריכת עיזבון?

הבעלות המשותפת על נכסים עלולה לגרום לסכסוכים משפחתיים מיותרים, במיוחד כאשר בין היורשים קיימת כבר איבה קודמת, אך לא רק. נחזור לדוגמה הקודמת של 3 ילדים שירשו ביחד 3 נכסים, ועליהם לנהל אותם ולקבל החלטות לגביהם ביחד. הבכור רוצה להשכיר אותם, האמצעי רוצה להפעיל את העסק בעצמו ולהתמנות למנהל, והצעיר רוצה למכור הכל. זהו פתח למאבקים וסכסוכים בלתי נגמרים, בבית המשפט ומחוצה לו, שחלוקה מחדש של העיזבון יכולה למנוע ולפתור.

כיצד ניתן להשתמש בהסכם לחלוקת עיזבון כדי לשמור על זכאות לפטור ממס?

הבעלות המשותפת על נכס שהתקבל בירושה מבטלת או מצמצמת במקרים רבים את הזכאות של מי מהיורשים לפטור ממס שבח, כך ששווי הירושה עשוי להצטמצם באופן משמעותי. הסכם לחלוקת העיזבון יכול לפתור זאת ולמקסם את הזכאות לפטור ממס. עם זאת, חשוב לדעת שהסכם חלוקת עיזבון הוא עסקה פטורה ממס שבח ומס רכישה רק בתנאי שההסכם נערך בין היורשים בלבד, כולל אך ורק את נכסי העיזבון, ומהווה חלוקה ראשונה שלהם.

האם הסכם לחלוקת עיזבון דורש את אישור בית המשפט?

במרבית המקרים, ניתן לחלק את הנכסים על פי הוראות ההסכם מיד לאחר שהוא נחתם, גם ללא אישור בית המשפט. אך אז, בעת רישום הנכסים על שם היורשים, יש להגיש את ההסכם לרשם המקרקעין או למוסד המחזיק בזכויות ברכוש של המנוח.

האם ניתן להחליט על פירוק שיתוף במסגרת הסכם חלוקת עיזבון?

כאשר חלוקה בעין של אחד הנכסים או יותר אינה אפשרית, חוק הירושה קובע שניתן לבצע מעין "פירוק שיתוף" במסגרת הסכם חלוקת עיזבון. הנכס שאינו ניתן לחלוקה יועבר ליורש שישלם את הסכום הגבוה ביותר עבורו, ובתנאי שהוא לא יהיה נמוך ממחיר השוק. אם אף אחד מהיורשים לא מעוניין לקנות את הנכס, הוא יוצע למכירה בשוק והיורשים יחלקו ביניהם את התמורה שתתקבל.

האם מנהל עיזבון רשאי ליזום בעצמו הסכם חלוקת עיזבון?

מנהל עיזבון רשאי להציע הסדר בין יורשים שלא מצליחים להגיע להסכמה בעצמם. בית המשפט רשאי לאשר הסכם זה, גם אם חלק מהיורשים מתנגד. הדבר קורה בלא מעט מקרים שבהם מונה מנהל לעיזבון.

האם ניתן לצאת מהסכם חלוקת עיזבון או לדרוש את ביטולו?

הסכם חלוקת עיזבון ניתן לבטל באותו אופן שאפשר לבטל כל חוזה מסחרי אחר. כלומר, כאשר יש עילה תקפה לביטול, כמו הטעיה מכוונת של אחד הצדדים, חתימה תחת לחץ כבד או בנסיבות של עושק. כל ביטול כזה, ככל שהוא לא נעשה בהסכמה, דורש את אישור בית המשפט.

מדוע חשוב שההסכם לחלוקת העיזבון ייערך על ידי עורך דין המתמחה בתחום?

בעריכת הסכם חלוקת עיזבון חשוב לקחת בחשבון שיקולים רבים ושונים, לרבות שיקולי מס, גישור בין מחלוקות – לעיתים ארוכות שנים – בין היורשים, הבנת צרכי ורגשות היורשים, ועוד. הסכם חלוקת עיזבון מנוסח כראוי, המתחשב בנתוניהם האישיים של הצדדים לו, רכושם, מצבם המשפחתי, הכנסותיהם, גילם, ושאר נתונים, עשוי לחסוך לצדדים סכומים ניכרים בחלוקת העיזבון, ולפתור סכסוכים ארוכי שנים. עורכי דין שאינם מנוסים בתחום, עלולים לטעות בתום לב בעריכת ההסכם, וכפועל יוצא מכך לגרום הפסד כספי ליורשים, או להנציח מחלוקות מיותרות.

משרדנו מתמחה בתחום של תכנון עיזבונות, תוך שקילת כלל ההיבטים הנוגעים בדבר.